

## ТЕОРЕТИЧНІ ПРАЦІ ЧЛЕНІВ ОУН ЩОДО ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ РЕГУЛЯРНОЇ АРМІЇ

С. О. Лісіна

Інститут гуманітарних і соціальних  
Національний університет "Львівська політехніка"

© Лісіна С. О., 2016

Розкрито роботу військових діячів ОУН над творенням військової доктрини з формування регулярної армії Української держави 1929–1939 рр. Звернено увагу на характеристику основних праць М. Капустянського, В. Курмановича, Р. Сушка щодо творення українського війська і воєнної доктрини. Представлено творчі здобутки військових діячів ОУН, які стали цінним внеском в організаційну та вишкільну діяльність Організації українських націоналістів міжвоєнного періоду.

Ключові слова: збройні формування, військово-організаційна діяльність, ОУН, військовий вишкіл, воєнна доктрина.

Case study of OUN military activities theory in the interwar period is complex, multifaceted and requires objective analysis of sources. The greatest interest to the characteristics of the main works of M. Kapustiansky V. Kurmanovich, R. Sushko, on the creation of Ukrainian army and military doctrine were fund of the Central State Archive of higher authorities and management of Ukraine, the State Archive of the L'viv Region. Archive of OUN within Olzhych Foundation in Kiev was useful in the study of correspondence material of E. Konovalets, M. Kapustiansky, M. Stsiborsky and others. Special attention is paid to the analysis of literary memoirs literature, nationalist newspapers and magazines, as well as fundamental monographs and dissertations.

Issue of creation the Ukrainian army always remained actual for the OUN, which stood on the position of Ukrainian statehood. OUN was involving the soldiers, who was the former ruler of the Ukrainian army, to their ranks, by bidding only on the armed liberation of Ukraine. Among those who participated in historical and theoretical researches were leaders of OUN, such as: E. Konovalets, M. Kapustiansky, V. Kurmanovich, R. Sushko, M. Kolodzinsky, R. Shukhevych, A. Hasyn, Z. Kossak. Their rich experience of the First World War and the liberation fights of 1917–1921, good professional military education became a valuable contribution to the organization and educational activities of OUN during interwar period.

In the works: "Military knowledge", "On the question of Ukrainian military doctrine", "For armed Ukraine", "War and equipment", "Ukrainian Armed Force and Ukrainian national revolution" M. Kapustiansky considered the future of the war and developed tactics and strategy of Ukrainian Nationalists. The main focus of military and historical studies for M. Kapustiansky, were problems of Ukrainian revolution, the history of the armed fight of the Ukrainian people for independence. There are a number of memoirs and analytical works among scientific and historical creative heritage of M. Kapustiansky: "Essays records years 1929–1939", "On my memory screen," "Remembered". He, as eyewitness of the Ukrainian revolution, described past events at work "Campaign of Ukrainian army on the Kyiv-Odessa in 1919".

General V. Kurmanovich, as experienced soldiers, actively participated in the creation of a textbook on military training for former officers of UHA. Thanks to the efforts Musketeers Communities was published a "Sketch textbook for Ukrainian officers and junior officers" in Canada, with a foreword by General V. Kurmanovich.

Roman Sushko took part in writing a textbook on military training, which is published in Paris. Important and interesting publications are documentary works of R. Sushko in the "Calendars Red Guelder Rose". These works still not lost its scientific and cognitive value.

Creative achievements of OUN military leaders were feature with wide range and depth of thinking, high professionalism. All training and theoretical developments of OUN officers are the source for study of military and historical views on the nationalist organization activities in 1929–1939 years. This heritage can be used in developing process of modern Ukraine state building, reforming the armed forces, and perspective of entering the European structures and NATO.

Key words: armed groups, military and organizational activities, National Nations Organization, military training, military doctrine.

**Постановка проблеми.** Тисячолітні історії держав свідчать, що їх існування залежало від наявності боєдатних збройних сил. Тому армія традиційно

завжди займала найвищі щаблі серед державних інституцій. Водночас історія війн засвідчує: ні одна армія, як би вона не була добре озброєна і вишколена,

не може перемогти без досвідчених воєначальників і полководців. Її лице завжди визначають генералітет і офіцерський корпус – хребет війська, який концентрує і втілює в собі історичний військовий досвід, національні військові традиції, зберігає спадкоємність поколінь. Отже, військову діяльність ОУН потрібно розглядати у контексті персоналій військовиків і їх творчого наукового та публіцистичного доробку.

**Результати дослідження.** До джерельної бази військової діяльності ОУН увійшли історіографічні джерела, наукові та публіцистичні праці розробників воєнної доктрини та стратегії національного збройного повстання Є. Коновальця М. Капустянського, В. Курмановича, М. Колодзінського, Р. Ярого, Р. Сушка, О. Гасина, Р. Шухевича, З. Коссака та ін.

Першорядне значення для дослідження цієї проблеми мали матеріали, які зберігаються в архівних установах України. Найбільший інтерес у контексті досліджуваної тематики становили відповідні фонди Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО): матеріали з історії ОУН в 1929–1939 рр. [1, ф. 3833], фонду “УВО” [1, ф. 4331], де включено справи з оригіналами рукописів статей до “Національної думки”, “Розбудови нації”, є підшивки часопису “Сурма”, що переважно відображав військово-політичну проблематику. Архів ОУН при фундації ім. О. Ольжича в Києві став корисним у вивченні матеріалів листування Є. Коновальця, М. Капустянського, М. Сціборського та ін. Документальні матеріали, що зберігаються в Державному архіві Львівської області (ДАЛО) використані з фонду “Воєводська команда державної поліції у Львові” [2, ф.121], “Прокурор окружного суду у Львові” [2, ф. 139] та із справ професійних спілок та громадських товариств і організацій.

Окрему увагу звернено на аналіз мемуарної літератури, де важливими за цінністю є збірники мемуарів колишніх учасників націоналістичного руху: “Організація Українських Націоналістів: 1929–1954” [3], “На зов Києва” [4], “Полковник Роман Сушко” [5]. Джерельну базу помітно збагатили націоналістичні газети та журнали – “Розбудова нації”, “Сурма”, “Український голос”, “Студентський шлях”, “Наш клич”, “Самостійна думка”, “Самостійність”, “Пробоем”, на сторінках яких відобразилися військово-організаційні питання ОУН. Видання української діаспори – “Новий шлях”, “Визвольний шлях”, “Сурмач”, “Сучасність” та інші торкалися також поширення біографічних матеріалів, присвячених М. Капустянському, В. Курмановичу, Р. Сушку [6].

Саме через дослідження цієї проблематики на увагу заслуговують праці С. Наріжного [7], В. Мар-

куся [8], А. Кентія “Нарис історії ОУН. 1929–1941 рр.” [9]. Дисертаційна робота І. Г. Шандрівського [10] розкриває місце та роль М. Капустянського (1880–1969) в українському національно-визвольному русі, зокрема на посаді військового референта ОУН. Оцінка діяльності ОУН у науковій роботі польського історика Р. Висоцького [11] збігається з тією, яку дає їй сучасна українська історіографія.

Отже, саме через праці розробників воєнної доктрини маємо змогу розкрити військово-організаційну діяльність ОУН для підготовки українського громадянства до збройної боротьби.

Щодо побудови та організації армії в ОУН існували два діаметрально протилежні погляди. Частина оунівців вважала, що Українська Армія має формуватися як регулярна одиниця в еміграції. На цій позиції стояли еміграційні військовики М. Капустянський, В. Курманович, Р. Сушко, М. Сціборський, О. Сенік та ін. Для детальної роботи з військових питань створено Військовий штаб ПУН, який розподілив свої функції між трьома організаційними осередками. Перший на чолі з генералом М. Капустянським перебував у Парижі, до його обов’язків входило: опрацювання загальних планів мілітарної політики, координація всіх військових осередків ОУН, випуск науково-дослідницької та навчальної літератури, налагодження контактів з іншими військовими організаціями. Другий осередок на чолі із підполковником В. Колосовським та його заступником М. Сележком діяв у Нідерландах. Основним його завданням було вивчення військово-політичної ситуації у країнах-окупантах: СРСР, Румунії, Чехо-Словаччині, Польщі. Третій осередок на чолі з полковником Р. Сушком діяв у Відні, з 1933 р. його очолював генерал В. Курманович. Осередок займався стратегічним плануванням та організаційною діяльністю [12, с. 117–118].

Визначні військові діячі, командири визвольних змагань 1917–1920-х років стали прихильниками творення регулярного українського війська на теренах чужих держав. На підставі зібраних матеріалів оформлено тези організаційних форм збройних сил на перший період визвольних змагань, які були викладені у статті “До питання української воєнної доктрини” М. Капустянського. Доктрина передбачала, що в разі, якщо відновлення української державності почнеться національною революцією, то “український військовий провід буде творити свою збройну силу на займанщинах”. А коли буде використано майбутню війну, або збройний конфлікт за участю Польщі чи СРСР, коли “поважна кількість українців правдоподібно опиниться в різний спосіб на теренах великих потуг, з якими нам буде по дорозі. Так персональний склад нашої регулярної

армії складатиметься з вояків, що набули військового знання в лавах окупаційних армій”. Стаття закінчується конкретними тезами: “По-перше, по формі українська армія творитиметься на зразок окупантських частин із необхідними корективами. Друге: по духу вона буде національною армією зо всіма її додатними рисами. Третє: сувора дисципліна, повне довір’я між старшинами і вояками. Четверте: відновлення славетних стягів визвольної боротьби. По-п’яте: додержання територіальної системи для вояків, старшина з різних земель. Шосте: добре організоване запілля і сильна влада на місцях. Сьоме: в районі операцій регулярних частин та в запіллі – всі повстанчі відділи розв’язуються або реорганізуються в зглядно загальній системі. Нарешті очолює боротьбу в усіх її ділянках провідник зверхник” [13, с. 8–10]. Генерал М. Капустянський одним із перших відтворив широкомасштабну роботу ОУН, виклав її воєнну доктрину.

**Капустянський Микола** – “Низоля” народився 6 лютого 1880 року у селі Чумаки поблизу Катеринослава в сім’ї православного священика [14, арк. 1]. Після закінчення Одеського юнкерського піхотного училища у 1904 році у ранзі підпоручника, отримав бойове хрещення у війні з Японією. 1926 рік став переломним у політичній біографії генерала: “...я приєднався до Української Військової Організації (УВО), очоленої славним Командиром Січових Стрільців Євгеном Коновальцем” [15, с. 97].

На Першому Конгресі націоналістів Капустянський виступив із доповіддю “Військова справа” та виголосив два реферати: “Воєнна політика України” та “Справа інтервенції”. Саме він опрацював постанову Конгресу, яка окреслила цілі і завдання військової політики ОУН – чотири основні програмні засади військового будівництва. Навесні 1929 року М. Капустянський скликав конференцію з питань організації військового вишколу, видання воєнно-наукових праць та ін. Опрацьовані військовиками плани і позиції покладено в основу доповіді М. Капустянського на конференції ПУН 23 червня 1931 року “Військово-вишкільна акція” [16, с. 121]. Оцінюючи діяльність М. Капустянського на чолі військової референтури, історик ОУН П. Мірчук писав: “Широку працю в ділянці теоретичного військового вишколу членства ОУН розгорнула референтура військових справ ПУНу, якою керував генерал Микола Капустянський – “Низоля” [17, с. 498].

Влітку 1939 року за участю генерала Капустянського у Венеції ПУН на спеціальній нараді розглянув питання майбутньої війни та виробив тактику і стратегію українських націоналістів. Загалом генерал вважав прийнятним курс А. Мельника на співпрацю з Німеччиною [18, с. 436].

Ще у 1930-х роках генерал спричинився до серії видань: підручник “Військові знання”, збірники “За збройну Україну” та “Війна і техніка”. З-під його пера вийшли змістовні науково-історичні праці “Українська Збройна Сила і Українська національна революція”, “Іспанська громадянська війна”, доповнення до “Історії українського війська” та “Золоті ворота. Історія Січових Стрільців”, спогади “Славетна дія під Чорним Островом”. Треба відзначити праці Капустянського як члена Проводу Українських Націоналістів присвячені історії ОУН, зокрема “Військова підготовка ОУН”, та мемуарні – “Нариси споминів 1929–1939 років”, “На екрані моєї пам’яті”, “Пригадалося”. Праця “Похід Українських Армій на Київ-Одесу в 1919 році” характеризується науковою глибиною та концептуальним мисленням і фактично відкрила історіографію визвольних змагань військовим історикам українського зарубіжжя. В передмові М. Капустянський пише: “Автор має надію, що він своєю працею знову спричиниться до поширення і поглиблення серед українського суспільства, а зокрема молоді, відомостей про героїчні чини нашого війська... Бо, чи може існувати більш цілоще джерело віри у майбутнє, щоб перетривати сучасне та відповідно підготуватися до переможного прийдешнього, як наше славне, українське революційно-мілітарне минуле” [19, с. 5].

Вперше в історіографії ОУН саме М. Капустянський відтворив широкомасштабну роботу Військової референтури, її структуру і методи діяльності. Найбільше увагу автор звернув на діяльність Крайового осередку у Відні, який був “нашим першим стратегічно-політичним передпіллям у доступах до рідних земель” [15, с. 98]. У головній штабквартирі Військової референтури у Франції йому вдалося налагодити видання праць воєнно-наукового та історичного характеру й заснувати власний часопис “Українське слово”, серійне видання “Військове знання” за особистим редагуванням. Автор зазначав, що побачило світ сім випусків: “а) вступна лекція, б) піхота, в) повітряна фльота, г) артилерія, д) танки, е) кіннота, є) технічні війська” [12, с. 120]. Протягом усього паризького етапу діяльності М. Капустянський продовжував свої воєнно-історичні студії. “Стаття “До питання української воєнної доктрини” була немов підсумуванням нашого історичного досвіду у війнах, зокрема, в періоді 1917–1922 років. З метою повнішого висвітлення того історичного досвіду я дав також свої завваги і доповнення до книги “Історія українського війська” [15, с. 100].

Генерал-полковник М. Капустянський був одним із талановитих військовиків, який у період творення та становлення ОУН зробив свої висновки

щодо військової стратегії української армії у міжвоєнний період.

Член ПУН з військових питань **Курманович Віктор** – “Торк” народився 26 лютого 1876 року в селі Вільшана на Золочівщині в сім’ї греко-католицького священика. Кадетську школу в Лобозові (передмістя Кракова) закінчив кращим учнем, отримав призначення на старшинську посаду до 48-го пішого полку в м. Кремс на Дунаї. У 1902 році Курманович закінчив Віденську Військову академію (Крігшуле) і дістав призначення до австрійського Генерального штабу. Як військовий міністр ЗУНР і начальник штабу Галицької армії, 1919 року В. Курманович висував оригінальні плани подальшої боротьби, але урядом ЗУНР та командуванням армії вони були відхилені. Після безперервних боїв у жовтні–листопаді 1919 року УГА фактично було ліквідовано, генерал Курманович виїхав до Чехословаччини на лікування. Завдяки великій організаторській роботі В. Курмановича у таборі для інтернованих частин УГА діяла гімназія, виходив журнал “Український скиталець”, працювали різні фахові курси.

З моменту становлення ОУН В. Курмановича обрано членом Проводу українських націоналістів. Саме він був співкерівником референтури з військових справ [17, с. 483]. У першій половині 30-х років генерал В. Курманович керував військовим перевишколом колишніх старшин УГА у Данцігу, був організатором багатьох заходів військової еміграції, брав активну участь у створенні підручника з військового вишколу. Подаючи основні програмові засади навчання, підручник вийшов у Парижі в 30-х роках і разом із воєнно-науковими збірниками “За збройну Україну” та “Війна і техніка” [7, с. 304]. Також у Канаді завдяки зусиллям Стрілецької Громади був виданий “Начерк підручника для українських старшин і підстаршин” із передмовою генерала Віктора Курмановича [20]. Вартісним є публіцистично-методичний доробок В. Курмановича, який прилучився до вишколення військових кадрів ОУН та створення методичного забезпечення цього навчання.

**Сушко Роман** – “Сич”, “Сичевський”, “Степан Мельничук”. “Гіполіт”, “Борис”, “Кієвський”, “Кіндрат”, “Кібіц”, “Ленін”, “Микита” – народився 9 березня 1894 року у с. Ременові (тепер Кам’яно-Бузького району Львівської обл.).

З перших днів заснування військового товариства “Січові стрільці” (1913 р.) став його активним діячем. Пройшовши військовий вишкіл під керівництвом українських старшин запасу австрійської армії, Р. Сушко очолював стрілецький підрозділ 1914 року у Львові. Брав участь у Першій світовій війні на посаді командира легіону УСС.

У 1927–1930 рр. Р. Сушко був краєвим командантом УВО, з 1930 р. – член Проводу українських націоналістів. У листопаді 1931 року Р. Сушко подавав петицію до Ліги Націй у Женеві з протестом проти тортур, які застосовували поляки до українських політичних в’язнів. Як можна було заздалегідь передбачити, петицію поляки відхилили, мотивуючи це таким: “Виходить ясно, що виступ п. Сушка – це тільки один із численних виявів антипольської пропаганди, веденої з таким завзяттям Організацією Українських Націоналістів, що творить, як це загально відомо, надбудову і політичну агентуру Української Військової Організації (УВО)” [21, с. 97].

За дорученням Коновальця Р. Сушко у 1931–1932 роках виїжджав до Канади і США для встановлення тісних зв’язків з організаціями і товариствами української, зокрема військової еміграції [15, с. 102]. Треба зазначити, що за його діями постійно спостерігали репресивні структури радянської України. Ім’я Сушка часто зустрічається в документах Центрального державного архіву громадських об’єднань України. В одній із багатьох інформацій про діяльність УВО-ОУН у лютому 1931 року зазначалось, що Р. Сушко разом із Є. Коновальцем, В. Кучабським входить до проводу організації і виявляє надзвичайну активність у військовій роботі серед галицької молоді [22, арк. 180]. Військові справи займали все більше місця у діяльності Р. Сушка. Він займався організацією підпілля на Закарпатті. Сушко був представником ПУНу в Краківському центрі ОУН.

Навесні 1939 року у селищі Зауберсдорф біля Відня було розгорнуто формування Українського легіону під командуванням полковника Сушка. Коли Польща як держава перестала існувати, Український легіон Р. Сушка фактично було розформовано. Німецьке ж командування запропонувало реорганізувати Легіон у поліцейське формування, у відповідь на що полковник Р. Сушко склав повноваження командира і виступив перед українськими легіонерами з промовою. “Слово полковника Романа Сушка... Вояки! У світі політична ситуація така, що кожної хвилини може змінитися. Сподіваюся, що ви бодрі духом. Не забувайте, що є виразниками українського війська. Вас горстка тут. Але ви представляєте собою справжню частину українського колективу. У вас мусить бути серце – гаряче, тверде і вояцьке. Свою службу сповняйте і надалі гідно на славу Україні. Слава Україні!” [5, с. 146–147].

Р. Сушко як досвідчений військовик брав участь у написанні підручника з військового вишколу у першій половині тридцятих років, який видано в Парижі. Важливими є публікації документальних праць у “Календарі Червоної Калини”, які цінні його оцінками політичних і воєнних ситуацій, характеристиками

відомих і пересічних осіб. У цих спогадах автор постає військовим фахівцем. Блискуче написана кореспонденція Р. Сушка “Брат на брата (Матеріали до історії Ударної групи СС)”, де він аналізує перебіг битви під станцією Гребінка. Заслугує уваги спогад Р. Сушка “Базар (Могила 359 героїв)”. Автор вказує причини невдачі цієї військової акції, серед яких головними, на його думку, були нечисельність загонів і їх недостатня озброєність, тактичні помилки командирів та ін. [23, с. 88–89, 92–93].

Отже, Провід Українських Націоналістів об’єднував талановитих українських військовиків, які забезпечили розроблення військової доктрини ОУН на випадок світової війни. Вони мали фахову військову освіту, пройшли через горнило визвольних змагань 1917–1921 рр., були знайомі із теоретичними студіями провідних військових теоретиків світу. Тому у своїх військово-історичних працях посилалися на національно-історичний досвід княжих часів, козаччини, визвольних змагань 1917–1921 рр.; зуміли вивчити наслідки локальних воєн у 30-х роках в Іспанії, на Далекому Сході і, очевидно, вони бачили ОУН тією військовою потугою, яка зуміє організувати українське громадянство на боротьбу за свободу та незалежність України.

1. ЦДАВОВ України. – ф. 3833; ф.4331. 2. ДАЛО. – ф. 121; ф.139. 3. Організація Українських Націоналістів 1929–1954 : зб. ст. у 25-ліття ОУН. – На чужині: Видання першої української друкарні у Франції, 1955. – 448 с. 4. На зов Києва: Український націоналізм у Другій світовій війні: зб. ст., спогад. і докум. – Торонто; Нью-Йорк, 1985. – 542 с. 5. Овад Х. Полковник Роман Сушко (1894–1944): на вшанування його пам’яті / Х.Овад. – Торонто, 2006. – 305 с. 6. Полковник Роман Сушко // Поклик сумління. – Львів, 1994. – Ч. 13. – Квітень. – С. 8–9. 7. Наріжний С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома війнами / С. Наріжний. – Прага, 1942. – Ч. 1. – 352 с. ; Ч. 2 – К., 1999. – 272 с. 8. Маркус В. Півстоліття ОУН (1929–1979) / В. Маркус // Сучасність. – 1979. – Ч. 4. – С. 45–63. 9. Кентій А. Нарис історії ОУН (1929–1941 рр.) / А. Кентій – К., 1998. – С. 1–105. 10. Шандрівський І. Г. Військово-політична та наукова діяльність Миколи Капустянского : автореф. дис... канд. іст. наук: 20.02.22 / І. Г. Шандрівський; Нац. ун-т “Львів. політехніка”. – Л., 2003. – 20 с. 11. Wysocki R. Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929–1939: Geneza, struktura, program, ideologia / R. Wysocki. – Lublin, 2003. – 433 s. 12. Капустянский М. Військова підготовка ОУН / М. Капустянский // ОУН. 1929–1954. – Париж, 1955. – С. 115–139. 13. Чинний виступ УВО // Сурма. – 1930. – Ч. 9. – С. 1–2. 14. ЦДАВОВ України – ф. 1075. – оп. 1. – спр. 21. – арк. 1. 15. Капустянский М. Нариси споминів 1929–1939 років / М. Капустянский // Укр. Історик – 1983 – № 1–4 – С. 98–105. 16. Онацький Є. У Вічному місті. Записки українського журналіста. Рік 1930 / Є. Онацький. – Буенос-Айрес : вид-во М. Денисюка, 1954. – 534 с. 17. Мірчук П. Нарис історії Організації

Українських Націоналістів Т. 1: 1920–1939 / П. Мірчук, за ред. С. Ленкавського. – Мюнхен; Лондон; Нью-Йорк: Українське видавництво, 1968. – 597 с. 18. Непогасний огонь віри : зб. на пошану полк. А. Мельника Голови Проводу Українських Націоналістів. – Париж : Націоналіст, 1974. – 763 с. 19. Капустянский М. Похід українських армій на Київ – Одесу в 1919 році: корот. воєн.-істор. огляд / М. Капустянский. – Львів, 1921. – 88 с. – (Матеріали до військової історії; Кн. 1 Ч. 1, 2). 20. Начерк підручника для українських старшин та підстаршин. – Саскатун, 1938. – 413 с. 21. Книш З. Бойові дії ОУН на ЗУЗ в першому десятилітті її існування / З. Книш // ОУН. 1929–1954. – На чужині, 1955. – С. 89–102. 22. ЦДАГО України. – ф. 6 – оп. 1. – спр. 301. – арк. 180. 23. Передирій В. Календар Червоної Калини / В. Передирій // Періодика Західної України. 20–30-рр. ХХ ст. – Львів, 1999. – С. 88–89, 92–93.

#### References

1. Central State Archive of higher authorities and management of Ukraine, fond 3833, fond 4331. 2. State Archive of the L'viv Region, fond 121, fond 139. 3. Organization of Ukrainian Nationalists (1955). 1929–1954, set of articles for 25 years of OUN, On foreign land, 448 p. 4. Na zov Kieva (1985), Ukrainian Nationalism during Second World War, Toronto, New York, 542 p. 5. Ovad Ch. (2006) Colonel Roman Sushko. (1894–1944), for his commemoration, Toronto, 305 p. 6. Colonel Roman Sushko (1994), Call of conscience, 13 (april), pp. 8–9. 7. Narizhnyi S. (1942) (1999) Ukrainian emigration, Cultural work of ukrainian emigration between two wars, Prague, 1, 352 p., 2, 272 p. 8. Markus V. (1979) Halfcentury of OUN (1929–1979), Modernity, 4, pp. 45–63. 9. Kentiy A. (1998) Essay of OUN history (1929–1941), Kiev, pp. 1–105. 10. Shandrivskiy I. G. (2003) Military-political and scientific activities of Mykola Kapustianskyi, Abstract of thesis for the degree of candidate of historical sciences 20.02.22, Lviv, 20 p. 11. Wysocki R. (2003) Organization of Ukrainian Nationalists in Poland between 1929–1939, idea, structure, program, ideology, Lublin, 433 p. 12. Kapustianskyi M. (1955) Military preparation of OUN, OUN (1929–1954), Paris, pp. 115–139. 13. Active enforcement Ukrainian Military Organization (1930), Surma, 9, pp. 1–2. 14. Central State Archive of higher authorities and management of Ukraine, fond 1075, opys 1, sprava 21, 1 p. 15. Kapustianskyi M. (1983) Essays records 1929–1939, Ukrainian historian, 1–4, pp. 98–105. 16. Onackyi J. (1954) In eternal city. Notes of ukrainian journalist. 1930, Buenos Aires, 534 p. 17. Mirchuk P. (1968) Essay of Organization of Ukrainian Nationalists history, volume 1, 1920–1939, Munchen, London, New York, 597 p. 18. Infinity flame of belives (1974), set to respect of colonel A. Melnyk Head of Ukrainian Nationalists troops, Paris, 763 p. 19. Kapustianskyi M. (1921) Campaign of Ukrainian army on the Kyiv-Odessa in 1919, short military nad historical overview, Lviv, 88 p. 20. Sketch textbook for Ukrainian officers and junior officers (1938), Saskatun, 413 p. 21. Knysh Z. (1955) Military activities of OUN at west-ukrainian lands in first decade of their existance, OUN (1929–1954), pp. 89–102. 22. Central State Archive of nongovernmental associations of Ukraine, fond 6, opys 1, sprava 301, 180 p. 23. Peredyriy V. (1999) Calendars Red Guelder Rose, Periodical of West Ukraine. 20–30 of XX century, Lviv, pp. 88–89, 92–93.